

השבת השחורה

(29 יוני 1946)

הייא עמדה על שדות ונתיב
ולרגליה ישוב — כמו גור
ובתיל חוותות תל-אביב,
וקרוועים שערי יגור.
(נתן אלתרמן)

רעם נכרי הרעים
ודייניה ששית דהרה
ובין יתר חגי העברים
התיצהה השבת השחורה.

ראוייה פרשת השבת השחורה שנייה ללה מקום מכובד בספר זה. שהרי למרות תשעה
קבין של פורענות שירדו על יגור בשבת זו והשבוע שלאחריה עמדה כל יגור, ללא יוזא
מן הכלל, על חברותיה, חבריה, הוריה וילדה בעו ובעאונן באחד המבחן הקשים בתולדות
הישוב היהודי בארץ, שנאבק מר עם השלטון הזר, אשר חסם את חופי הארץ עד עליית
יהודים, שרידי החורבן והשואת.

אחריו יום עתלית, פיצוץ פסי הרכבת,ليل הגשרים ופעולות אחרות, שבוצעו ע"י
פלוגות ההגנה והפלמ"ח, החליטו האנגלים להנחתה מכיה ניצחת על היישוב היהודי, לחסל
את קנייני המרי, לגלות את מחבואי הנשק ולאסור את אנשי ההגנה והפלמ"ח ומנהיגי
היישוב בראשם.

ליגור, אשר בתחום נמצאו מכיה פלוגות פלמ"ח, היה חלק לא מבוטל בכל הפעולות
הלו, ועל כן ניתך זעם האנגלים על המשק שלנו, ואור ליום העשרים ותשעה ביוני, אף
תשע מאות ארבעים ושש, הושם מצור על יגור ע"י צבא אנגלי שמנה מכיה אלפיים חיילים
על נשקם המלא, כולל טנקים ולהבוריים — מצור שנמשך שבעה ימים. וזה סיפור
הימים בהם שהסעירו את היישוב בארץ ואת העם בתפוצות ונכנסו להיסטוריה בשם «השבת
השחורה».

הלילה חיפוש

ביום שני 28.6.46 בשעות הצהרים הופיע אצל מוכתר המשק, נח יגור, קצין-משטרת
אנגלאי, בלתי מוכר וביקש רשות לשוחח אותו. כמובן ש商量קו ניתן לו. השיחה נסבה על
המצב הכספי בארץ, על פעולות המרי ועל מעצמה הקיבוץ המאוחד, שהתקיימה ביגור לפני
שבועיים ואשר הקצין קרא לה משומם מה המועצה המלחמתית של היהודים. הוא ביקש
לדעת על מה בעיקר דבר במועצה ומה החליטו שם. בין היתר הוא שאל במה יתגוננו היהודים
באם יותקפו. ההרגשה הייתה שהאנגלים רוצה לדעת מה נעשה אצל היהודים ואולי גם נשלחה
ע"י הבולשת. החששות האלו, אגב, לא התאמתו. יש לחשוב שהקצין — לבו לא היה שלם
עם המדיניות העוינת של השלטונות כלפי היישוב ורצה לעוזר במשהו, מי יודע? השיחה
ארכה כשעה ואחר כך נפרד וקם לכתה. על יד הדלת נעצר פתחום והפליט כלآخر יד:

ליודיעתך אדוני, יתכן שהليلת יתקיים חיפוש אצלכם, והלך. יגורי לא עיכב אותו יותר, רק הודה לו והעביר תיכף את הידיעה למוסדות ההגנה.

בליל שבת כונסה אסיפה כללית, בה השתתפו כמעט כל חברי המשק, אשר שמעו אינפורמציה על החיפוש הצפוי באותו לילה. נמסרו גם הוראות התנהגותן ולכל חבר וחברה נקבעו מקומות-יריכו על יד השערים ועמדות אחרות. השערים עצם נחסמו ע"י כלי רכב ומכוונות חקלאיות, בכדי להקשות על האנגלרים את הפריצה למשק.

בשעה 4 לפנות בוקר-הוזיק הפעמון את חברי המשק. חייש מהר התיצבו החברים, כל אחד במקום המיועד לו. מוחץ לאגד אפשר היה להבחין בתנוחת הצבע המסתדר וטרטור כלי רכב צבאיים. הרגשנו שאנו מוקפים מכל עבר. החברים היו בעמדות ואתם גם ילדים החל מכתה ו'. במרכז הוועדה קבוצת-חברים רזרביות, שמתחפקידה היה לבוא לעורתן של יתר הקבוצות.

על השעות הראשונות של המאבק כותבת ברינה בין היתר בראשיתה «עמידה איתנה»:

....לילה שבת. באסיפה הכללית נמסרו איאלה הודעות שעוד הלילה אנו עתידים להיתקל בכך מזמן, שיפורוץ למחרה לשם חיפוש נשק מגן. מתימסף ונשרנו לשפט סביב השולחן, באולם הקטן של הדריהאול. השומרים התחילו להופיע. מסביב שקט. לאחר חצות ההפעמון איש לחדרו במצב רוח טוב. לא הספכנו להרדם והנה צילצל הפעמון לאות אזעקה. אחד השומרים השגיח במצור שהושם ע"י חברי מוסביב למשק. במתירות דחפתו לכיסוי אגדית-הברשות והתעתפס במשולשים, על מנת שיידי תהיינה הופשיות בשעת הצורך. (אנב), המשולשים היו לעזר רב כעבור כמה שעות, עת (בילינו) בחום הקשה בתוך מצלאות גלמי, הן בתור כסוי והן בתהבותות).

גם צילה מתארת התהילה התחקפתה בראשיתה «בימי המצור ביגור»:

....עוד חושך, לילה. לתוך חלומותיהם של אנשי יגור מרעים הפעמון — זעק, קורא לעזרה, מתחנן, מזוויר. השעה 4 לפנות בוקר. מכל פינות המהנה רצות דמוות אל הגדרות — ילדים, נשים, גברים, זקנים.

חולפת שעה, שעתים, השמש עולה ומטפסת בדקיע. ישובנו כבר מוקף צבא. עוד שעה וקול פצצות-גאו מתפוצצות קורע את האוויר. מגיינים אלינו חברי ובשורות ראשונות בפיים: «הצבה נכנס לחצר. החברים מתנדבים». «בחורות מתנדבות בגבורה». טנקים נכנסו לחצר. «ורקים פצצות מדמיעות», «טוכנים», «פצועים», «אסורים».

בשעה 6 בבוקר נקראו המוכתר נח ג. ומכיר המשק ניסן ג. אל השער, שם עמד מהצד השני קצין הס.אי.די. דובר עברית ומאחוריו פמליה של אנשי צבא, בinatiים לבושים אורחHi. עמד שם, כאילו מן הצד, הקולונל וסט, מפקד הפעולה שהתגללה בזמן המצור כשהוא ישראל מובהק. הקצין פנה לנציגי המשק ואמר כי הם רוצחים לוחות את חברי המשק ותו לא. הם מציעים לעשות זאת מתוך רצון ולפתח את השערים. אם המשק יסכים לכך הם יערכו מיסדר זיהוי וייסרו את המצור. הם מבקשים לחתם להם להיכנס רק למטרת זו, אחרת עלול להגרם חורבן למשק. המוכתר ענה: א) למה צריך כל כך הרבה צבא ורכב בכדי לערוך זיהוי; ב) למה דוקא ביום זה, האם בכדי להכריח את התושבים לخلל את השבת? הקצין הגיב על כך בקיצור: זאת אומרת שאתם לא מסכימים לדרישתנו? בזה נגמר

המשאיותן. לבקשת הנציגים ניתנה להם שhortה להתקשרות עם המוסדות בירושלים במשר חזי שעה. ברם, לא הייתה שום אפשרות להתקשרות עם החזץ, כי הטלפון נותר עוד בלילה ע"י הצבא.

נוכח עובדה זו, הודלק לפיד על גג חדר-האוכל, כדי לאוות לסייעת לסייעת על המתרחש. שמענו צלצול פעמוני האזעקה בגווש. הסתננה ידיעה שגם בשער-העמקים נערך חיפוש.

הפריצה לחצר

ב-15.7 נתן המוכתר תשובה שלילית לצבא ומיד התחילו החיללים לפרק את שער המשק. באמצעות טנקים סחבו את המכוניות החקלאיות שהחסמו את השערים, מחוץ לגדר. הצבא נתקל בהתנגדות והוא הפעיל קתות הרובים; חבר אחד ונער נפצעו וחברות הוציאו אותם מידי החיללים. באותו הרגע הפעיל הצבא גם פצצות מדמיעות. צריבות הגנו ופגיעות ישירות של הפוגומים אילצו את החברים לסגת. ביןתיים הכנס הצבא גם טנקים לפעולה.

בועידת הקיבוץ ביגור שבועיים לפני השבת השחורה. צביה מוסרת על מרד הניגיות.

הם התקדמו בזרה מלוכדת והדפו את המתוגנים וביתר שאת הופלו הפצצות המדמיעות. פה ושם נפגעו אנשים מפצעות פגימות, וחברה אחת שכבה שבועות בגלם שבר כצלע. הפצצות התעופפו בחצר והגיעו עד לסייעת בתיה הילדיים.

בשעה 8 בבוקר, כאשר המוכתר נמצא בסביבת הרפות נשמעה פתאום ירייה והכדור פגע בקט רובחו של אחד החיללים. אחד הקצינים נתן לחיללים פקודת היכון ופנה לאחר מכן למוכתר ו אמר לו: אתה רואה, אנטיך מתחילה לחשוף בשוק חם, אין לי ברירה

אלא להתגונן בנסק חם, כדי לשמר על חייהם של החיילים. המוכתר, בידיעו על ההוראות החמורות לא להשתמש בנסק חם, הגיב בחיריפות על סברה זו של הקצין: אין זו יירה של אנשינו. ואמנם כמובן כמו רגעים התיצב אחד הקשרים בפני הקצין והודיע לו שאצל אחד החיילים נפלט כדור מרובה. הקצין נרגע ונשתתק.

כאשר הצבא נוכח לדעת שאינו יכול להזעיף על ידי המוכתר להרגעת הרוחות ולהפסיק התנגדות, אסר עליו להסתובב בין קבוצות הנאבקים והעמיד על ידו מספר חיילים, כדי למנוע תנועה חופשית, ולאחר כך נאסר והוביל לגילמי. המזוכיר נאסר יותר מאוחר. הוא היה, כאמור, עד שמיעה וראיה לדושיח שהתנהל בין מיג'ור אחד, שכורן גנאה, עם סרג'נט אנגלי ממשטרת גילמי. המיג'ור, כשהוא פותח את נרתיק האקדח: מה דעתך אם אקטול אחד מהם, האם זה עשוי להרטיע אותם, בכדי שייפסיקו את התנגדותם? הסרג'נט ממשטרת ענה לו בכעס: אל תשאל אותי שאלות כאלה. הסטובב והלך. המיג'ור פנה באותה שאלה לקורופרל ערבי, גם כן ממשטרת גילמי, והוא ענה לו: חס'ו שלום, אל תעשה זאת, אני מכיר כאן את האנשים, ישפוך פה הרבה דם, ותשיג בדיק את ההפך. הקצין סגר את נרתיק האקדח.

ועוד קטע מרשים מה של בריני:

...המתיחות גוברת. השעה שבע. הם מתחילה לחתוך בשורה פורה לכיוון המשק הבינו שהם מוכרים אותם נכסלו. איש אחד התקרכנו לשער, בכדי לעזר בעדרם. הם הרביצו בנו, בלי רחם, בקתו רובייהם. יעקב ס. מרוב התנגדות התנפלו על כל הבא בדרכו והרביץ בידו וברגלו, וכמוון, גם הם לא טמנו את ידם בצלחת — אחד הרובים צנחה על ראשו של יעקב. הוא שתה דם ונאנק אותם. הם שבחו לכישיש והוא התנגד — שמונה נגד אחת. התקרכתי אליהם והתה דחפני בחזרה. לבסוף עלה בידי להגיע אל יעקב ולהגיש לו עוזרה ראשונה. הם זרקו אותו בכח לתוך האוטו שעמד על הכביש. מבלי לחשוב הרבה קפצתי אחריו וקשרה את פצעיו. הביאנו למשטרת גילמי.

חלה הפסקה בפעולות הצבא, והנה הוא נקט באמצעות אמצעי חדש: ממערב לחצר המשק הפעיל הצבא להבוריים, שהתיו סילוניים של שמן מעורב במזוט. החבר שנפגע בסילון, נחכח בנרגע בנוול סמיך ודיביך. סילוני השמן והפצצות המדמים דחקו אטיאט את חברי לעבר חדרה האוכל. פעילות דומה הייתה גם במקומות אחרים של המשק. לבסוף, כשרוב הצבור הנאבק נדחק ונלכד בחדרה האוכל, הוקף הבניין ע"י חיילים מזוינים, שכונו את התת-מקלעים פנימה.

במלבדה

בזמן הפוגה יחסית נשלחו לחדרה האוכל שני שוטרים דוברי עברית ששידלו את הציבור לעזוב את האולם ולצאת לזיהוי. חברי דרשו להחזיר את המוכתר ואו יחילטו עמו יחד. הצבא סרב.

החיילים סגרו את החלונות מסביב. פניהם, האדים קודם, הביעו עתה שנאה, וסימנים אחרוניים של הבעה אנושית נעלמו מהם. התחלפו התיעצויות בדבר המשך ההתנגדות. נציגי הציבור בקשרו רשות להוציא מחדר האוכל את הילדים והokaneים, אולם לא הורשו. הציעו לילדיים "הגאולים", שהגיעו אלינו מהגולה כמה שבועות לפני התקפה, לעبور למטבח — חשבו כי שם הסכנה פחותה — אולם הם לא הסכימו וטענו: "mitt allgemein!" (יחד עם כולם).

הצבא דרש שוב פעם לצאת מחדרי-האוכל בהקציבו לשם כך עשר דקוט. התשובה הייתה: לא נצא! ברגעי ההחלטה האחרונים קם הציבור ושר את "התקוות". קשה לתאר את הרוגעים הללו. דומה, מעטים המקרים בהם הושר הימנון ברטט וברגש כמו במעמד זה. ההתרגשות הקיפה גם את החילים, שקמו ועברו לדום.

והנה התחילו האנגלים, מצוידים במסכות, להטיל פצצות ולהתינו מן דרך שלושת מבואות חדרי-האוכל. כמה מהומת, כי גבר המהנק באולם המלא מפה לפה והסגור מסביב. פה ושם התיפחו הילדיים והתעלפו חבריהם וחברות. הופיעו גם פצועים מרסיסי שימושות שבורות. הצבא פתח דלת והציבור החל לעזוב את האולם. החל השלב האחרון של האבקות בתוך המחנה: ההעלה למכוניות. הפרשה הזאת של העלאת אנשים על רכב צבאי נמשכה שעה וחצי, כי היא הייתה מלאה התנדבות מריה, מול טנקים והמוני חיילים. הטראגוי והמוועז בפרשة הייתה העלאת הילדיים הגואלים למכוניות, תוך כדי צעקות קורעות לב ובכי רב. זה הוכיר להם, כנראה, חוות קודרת מהעבר הלא רחוק...

על רגעים אלה כותב חיים ט.:

"...לא יותר כמעט אויר לנשימה. מישו התעלף. אחת הנערות, אשר ניצלה אך תמול, שלשות ממחנה ההשמדה הנאצי והמחוז המתරחש פה העלה בזכרונה את אירגואים, קיבלה וזוועע ופרצה בעקבות היסטריות, מחרידות לב. עיניה לטשות בעיני היה נפחתת ווועמת. מדרכתה חיבקה אותה וניסתה להרגיעה, אך אי-אפשר היה להשתלט עליה. בחוץ השתחררה הנערת מהונת במפתח מיידי מדרכתה, זינקה כלפי החילים שבקרבתה, באגרופים קופצים, ירקה ישן בפניהם וצוחחה כנגדים: אתם נאצים! כלבים! רוצחים!"

המאבק נגד ההפסעה

קבוצות חברים וחברות ישבו על האדמה אחויים יחד. לא הוועילו אויומי החילים ורוקתווק האבקות רבה נלקחו בכוח — אחד-אחד — למכוניות. יש לציין שבמשך שעתיים או לא מעט חילוי הבריגדה, חברי יגורו, שהיו לפני שיחורם וגם הם הובלו למעצר. כל מכוניות הייתה מלאה מספר חיילים עם טומיגניים מכוננים לאנשים. בערך בשעה 3 אחר-צה"צ יצא המכונית الأخيرة מהמשך.

לחברות הוקמה מכלאה מורחת למחנה, מחוץ לגדר המשק, שם עמדו בשמש הקיץ הlohוות עד שהחשים. חברות שסרבו לרדת הוסעו לגילמי. שם הוקמו המכלאות לכל עצורי יגורו; מכלאה אחת לחברות ולילדים, ושתיים לחברים: אחת לקשיים ואחת — לצעירים. לעת ערב נפקדו החברים לפי מנינים. נמנו 21 מנינים "צעיריים" ו-9 מנינים של "מכוראים", סה"כ — 300 גברים. בשעה 6 בערב הוסעו לתחנת המעצר הראשונה — לעתלית.

ועתה הגיעו שעوت ציפה וחרדה נוספת. את החברות קשה היה לפקוד, כי הילדים הסתובבו בין הרגלים. החשיך בינוים. החברות ניחסו רעות לגורל הבית. סוס קראו לבחרות. הצעירות הוסעו למעצר ואו הוטענו הילדים. לבסוף העלו גם את החברות למכוניות. השיריה התקדמה כמה עשרות מטרים ופתחו נערצתה. המכוניות עשו סיבוב וחזרה. המחשבה הייתה כי הכל אבוד, והחשש שבבית מחפשים נשך הפך לוודאות. החיילים הזמינו את הילדים לאכול. דרשו גם מהחברות לרדת, והם פרצו בעזקהanganlit: הביתה! והן נענו: הבית שלנו, הלילה, כאן. לאחר מכן הופיעו חיילים והודיעו שנוסעים הביתה. השעה הייתה אחרי עשר. במכוניות מפללות הגיעו לשער-המשק. מוקפות ע"י הצבא מכל צד עברו החווורות את

הצר-הרפות ווכנסו למשק השורי באפליה ובדמותה. חברה, שפגשוה ע"י בתיה-ילדים, סיפרה לחזורת השעות בהן היו מחוץ לבית. ע"י בתיה הילדים ישבו המטפלות וע"י כל גשר עמדו משמרות חילילם. חברות העבירו אוכל לחדרים בשביל החזרות. הילדים שהיו במעטץ, לנו בחדרי החברים. החברות ברובן לנו בתמי הילדים. במו"ש גורשו הורי החברים מצריפיהם. ביןתיים חזרו גם החברות שהיו במעטץ ע"י הבית. מאוחר בערב חזרו ברגל הביתה אחרי שהפרידו מהן ועצרו 15 חברות, ביניהן גם מבוגרות, שנראו בעיני האנגלים כמרדניות.

בלוי עובדים וכלי מים

עם מעצר החברים וחלק מהחברות, נשאר המשק מרוקן כמעט לגמרי העבודה המשקי וההנהلتית הקבוע. בבית נשארו, פרט לחברות, הורים זקנים, מספר חברים חולמים וכמה חברים שבמקרה לא היו במלכודת הדריה-אוכל, הרופא וקבוצת נוטרים על מדיהם ונשקלם. ביום ראשון השער עוד היה פתוח והגיע לחם מן החוץ. באותו יום הצליחו החברות ל"סן"

לאחר החילופשים

הוצאה כמה חברים, שצפואה הייתה להם סכנת מאסר. זה עורר אח"כ רוגזו של הצבא. בפני ציבור חברות צפו מספר בעיות כבדות-משקל; עלתה השאלה בדבר דרישת אפשרות מצד הצבא להודחות. אחרי ויכוח ארוך סוכם: נוכח ההכרה לשמור על הבית ועל הילדים, אין לרכז עכשו את המאבק בכונן זה. כל חברה תווה את עצמה, בלי למסור את הקשר בינה לבין עוזר כלשהו.

בצחרים הוחמר המצב, הוגבלה התנועה גם ביום, והברות והוררים במקומות מרוחקים נשארו בILI אוכל. עוד במו"ש נפגעה רשות המים ע"י הטנקים וביום ראשון הורגש מחסום במים. ענפי השדה, המשטחות ופנות הנוי לא הוושקו, הן בגלל העדר עובדים והן מחוסר מים. הצבא העמיד לרשות הבית טנק להובלת מים, לשם חלוקה לבתי הילדים. אעפ"כ היו מטפלות מבזבזות זמן על חיפושי ברז פועל, כדי להמנע מחסדי הצבא.

גilioוי הנשך

כבר במו"ש בחוץ נשמע בחצר טרטור קומפרסורים, שעורר חרדה בלבות הכלואים בחדריהם לגורל מחבואי הנשך. עוד בעת ההתקפה פשטה השמואה בדבר גilioוי נשך ראשוניים. מקום הראשון נגשו ישרא, לפי מפות שהיו בידי הקצינים. בשעה ארבע בערך, נלקחו המוכתר והמושיר ממעזרים בג'לי. שעתם לפני זה הם הופרדו מיתר החברים במכלאות והובילו ליגור, כאשר שני משוריינים מלווים את הרכב, בו הם הושעו, בכדי להראות להם את מחבואי הנשך הראשון. ואמר: אתם רואים שצורה גדולה מתרגשת עליכם. אנא, שתפו פעללה איתנו, תראו לנו את מחבואי הנשך ותמנעו חורבן המשך. הנציגים קיבלו את הצעתו האדיבה בשתייה מוחלטת ולפי מבט עיניהם נוכח המפקד לדעת שעמלו לשוא והם הוחזו למאצר. למחזרם הם הובאו כמה פעמים למשק עם כל גilioוי של מחבואי ונשך נוספים. הפעם הגיעו המפקד של האוור, בדרגת גנרל, אשר התענין במיחוד בצורתיות בנין הסליקים. הקולונל וסת הצבע על נציגי יגור ואמר לגנרטל: אלה הם השניים שלא נתנו לנו לעורך חיפוש בלי רשות הרבנות, הויאל ואנו מחללים בזה את קדושת השבת של היהודים — וצחק. אגב, אז נודע שהגנרטל ברקר, הזכור לשמה בגלן כרוז רווי שנאת יהודים ארסית שהוציא לחילום ("היהודים הם, כמובן, רגושים מאד לכיסם וייש, איפוא, להכותם על הcis"). נתן הוראה לפוצץ כל בית, בו יימצא מחבואי-נשך, אלא שהפיקוד המקומי בחיפה לא ביצע את ההוראה. כנראה, מחשש לתוצאות חריפות של היישוב.

בלב החברות כירוסם הספק, אם מותר לעמוד באפס מעשה נוכח שדיידת נשקי-המגן. מאוז גמר המאבק, במשך כל השבוע נבדק כל שלל מأدמת החצר. מהנדסי הצבא סובבו בחצר וקבעו מקומות לחיפוש; אחריהם הלכו חיללים עם מכשירים מגנטיים, קבוצות עם אטים ומכושים. בלי הרף נשמע רעש הסקריפרים, הקומפרסורים ופטישיו אויר, שחפרו, שברו מבנים, הרטו פינותינו והעלו תמרות אבק בשטח-ההסגר המצויץ, בו היו החברות והילדים. במשך הזמן כאילו הסתדרו היחסים בין המהփשים ובין תושבות המקום: אלה פעלו ליד אלה; המטפלות מאכלות, רוחצתו את הילדים, ועל ידם חיללים הורסים ומחטפים. עם עזיבת הצבא את המשק התברר שלא חסו גם על בית-הקבורות ומספר ניכר של מצבות נהרס תוך החיפושים.

מנוחים ומספרים של "הימים ההם" אינם אמורים הרבה לאורחי המדינה בימינו. אולי רושם עשויים להשאיר על השומע המיספרים העלבויים וה"מצחיקים" ממש של: 86 מרגמות, 325 רובים, 105 אלף כדורי-רובה, כמה עשרות תתי-מקלעים ומקלעים וכיו' וכיו' שהצבא הבריטי הוציא מהמחובאים — מיטב נשך ההגנה, שהיוו וקיים של היישוב היו תלויים בו. אולי כל אותו נשך היה מצוי בידינו בראשית הקרבנות של מלחמת השחרור, יתכן, שהיינו חוסכים כמה מאבדותינו היקרות. אכן לא כל הסליקים נתגלו. כמה מהנשך שנשארה לנו לא הייתה קטנה כ"כ, היא דמתה כמעט ל"תקן" המקובל במשקים.

ככה היו החברות במרירות-עצבים מתמידה, אם מפאת גזירות חדשות לבקרים, אם בגלל שמוועות וניחסירויות. מהרגע הראשון הטרידה אותן בעית המשק המשותק, ובעיקר בעלי החיים. הבריטים הרשו רק את העבודה במטבח, עד כמה שלא הוכרו על עצר. אבל היה הכרח ורצון להגיע לרפת, לדיר. הפרות שלא הוושקו ולא נחלבו מאו ערבי המצור — זה שתי יממות, השtolלו תוך שאגות בחזרה.

התארגנה קבוצת רופניות צעריות, אבל בגלל העוצר בלילה לא יכולו להגיע לרפות. ההתקשרות והמו"ם עם הקצין התנהלו בכבוד, כי היה לו "אורקי-רוח", והעיקר, לא היו לו הוראות איך לנהוג. ברם, החברות ברצונן ובעקשנותן קבעו עובדות, ובhartת אנשי הצבא נקבע, כי נשים אלה לא יוותרו על העבודה בענפים. תחת משמר חילים נחלבו אותו לילה הפרות, ועיי' תחבולות ערמה נשארו הרופניות ברפת, בכך לא לאחר לחטיבת הבקר בגלל העוצר. לעובדה בDIR יצאו ילדים מכתה ז' ומעלה. הם שביצעו כל עבודות העגולנות בחזרה, ושכיח היה המראה של ילד עם זוג פרדות ושני חילים מלאוים. פה ושם הצליחו חברות להערים על המשמרות ולהגיע למקומות העבודה כמו הולן, המכוררת או להשקית המשטלה. לפעמים הסינור או הדלי למים שימושו «פאס».

על התפקיד שמילאו הילדים ועל עבודותם בענפי המשק השונים ביום המצור כותבת שולמית ברשימתה "ילדים יגור בשבת השחורה" בין היתר:

"...הצבא הציע לספק מזון לנוצרים, אולם התשובה הייתה: נתנו לנו לעבוד ונספק בעצמנו את מצרכינו. לאחר משא ומתן מיגע היטים הצבא לשעתים עבותה. בעובדים הראשונים יצאו הילדים לגן בית-הספר, לאסוף ירקות. היה זו חוויה לילדים העובדים: הנה הרגו אל מחוץ לגדרות התקיל. בני-חוורין הם ולו לשעתים — ורשאים לראות תנועת המכוניות בכביש. זאת הייתה התחלת. מאוז, הסתעדו הילדים על הענפים וגם יכולו להם. כהורייהם המבוגרים עמדו את העול: הם בארו, קטפו, אספו בגנים. הילדים עבדו לפי סדרי עבודה קבוע. זה מטפל בעហות וזה בDIR. זה עוזר בלול וזה מוציא את הזבל מהרפות. לחטיבת הפרות התגייסו בעיקר הבנות מכיתות המשך. הן הלו בלילה לרפת בלילה משמר חילים, ואף נשארו ללון על רצפתה. הן לא שמו לב לפחד הבדידות ודאגה אחת בלבד: 'לשמר על הפרות...'".

אכן, ילדים יגור לא הכויבו ביום הקשים של "שבת השחורה"; הם גם שמרו על המורל, כפי שכותב אז ילד מכיתה ד':

אסרו גם ילדים, אסרו חברים,
אנחנו עזובים, אבל לא בוכים."

באו חילים עם טנקים ורובים,
ערכו חיפושים, הרטו חדרים

מעצר הרופא

נדמה היה כי החיים נכנסו למסלול "נורמלי" והנה מדי פעם פקד זעוז חדש את הצבור. היה זה כשהצהאה אסר את הרופא ושלחו למעצר. הרופא והצוות הרפואי היו לעורר רב לחברות בתנאי הדמי והדכאון. הם שימשו כמקשרים כל הומן ואפילו בלילה שכבו במרפאה על שמיות ואלונקות. הרופא ניסה, אגב, כמה פעמים להפנות מישחו מן החולים והפצעיים לבית-חולים יהודי בחיפה, בכך לקשרו קשר עם החוץ. אבל הרופא הצבאי

לא נותר לוה והפנה את החולה כעוצר לבית-החולות הממשלתי. רק צעירה אחת, בחודשי הריוונה האחרונים ש"אחווה" צירiy לידה אושפזה על-ידי הצבא ב"מולדה". באוטו זמן פרקו את נשים והסירו את מדיהם של הנוטרים, אבל השאירו כמלשרים בין המשק והצבא, והם המשיכו לשרת את הצבא בנאמנות ובמסירות.

ביום שני למוצר — לפני ערב, כשהחברות יצאו ע"פ רשותם עם הילדים למדשאה היחידה, והנה ראו כי הריות מוצא מהדרי-האוכל ומכוונה מתחילה לקרקר את המדרגות ואת הרצפה. חברות וילדים נדחו: האמנם יחרשו את הבית שהיה עד לחווית המשק, ביום שמחה וביום צער? חברות שלטו ברוחן בשעות המאבק והמעצר — עיניהם מלאו עתה דמעות. מטפלות על ילדיהם רצו להשתטח לפני המכונה כדי למנוע את ההרס, ובקושי עצרו בכך. אותו ערב נcona עוד הפתעה: האנגלים תבעו לפניות את בית הילדיים ואף בתיכוןות ולהתרכו ע"י חדר האוכל. היהת תחששה שרוצים לפניות את המשק מישובו וגברת החלטה לא לווז ולהתנגד לפניו, וחך החדרה לגורל פעוטים ותינוקות במקורה של מאבק צפוי, הודיעו החברות שرك בכוח יוציאו אותן מהבתים. נוכח עוז ההחלטה והעמידה של החברות הוועתקה לבסוף הגדר וכלה בתחוםה את כל בתיה הילדיים. המרפא נשארה מחוץ לתחום. הוקמה הגדר, הוצבו משמרות סביבה והזאה הפוקדה: המתקרב לגדר — יירח!

התנדבות ועזרה

כל הזמן התנהל מו"מ עם מפקדת הצבא בדבר הפעלת המשק. על המאמצים שנעשו בחיפה כדי לשלווה עורה ליגור עוד לא ידעו. בערב השלישי של המוצר, כשיצאה משלחת חברות למפקדה, לשם סיור העניינים, הודיעו להן שיוכלו לצאת מחר לעבודה בענפים מחוץ לגדר וכי תוגש להן עורה.

עוד קודם לכן הגיעו למשק עוז'ד סלומון, מועד הקהילה בחיפה, ומסר שעומדת לבוא עורה מן החוץ. באותו ערב נתפסה אסיפה על הדשא ונבחר סידורי-עבודה אך ורק מחברות, כשבבב צבאו חילימ וסתכלו בתמונה המוזרה: נשים וילדים הדנים בענייני משק. למחמתם כשיצאו הבוחרות לעבודה נפגשו בקבוצה גדולה של 140 איש שהתגיסו לעזרת יגור. התרגשות היהת רבה והדדית. מראה יהודים שנעים באופן חופשי, מכוניות שנוסעתו בכביש וגילוי האחווה והטolidיות עשה רושם רב ועודד את הרוחות. המתנדבים עבדו במסירות ובהתלהבות.

המתגיסים באו מוחגים שונים: פועלים, נוער שהתחנך ביגור, חברות לשעבר, הורים של תלמידי בית"ס המזרחי ביגור. כבר ביום הראשון נקבע ונארזו הפרי ונשלחו ל"תנווה". הושקו המטעים. מדי يوم רבים המתנדבים.

על גל ההתנדבות ועל העזרה הרבה מבחו, בימי המוצר האחרונים ולאחריהם והיעידות הרבה שהביאו המתנדבים לעצורים, מסורת חנה ו. בראשיתה "בתנדב העם" מיום 23.8.46:

"...בניה-בוניה של יגור וגם חלק מבנותיה מאחורי גדרות-תיל, ילדייה, זקניהם ונשיות בתחום-מושב צר וארוך. השדות שוממים, בתיהם-אלכה סגורים, המכונות והאוטומובילים עומדים שותקים: נקייה עומה של מכושים ואיתיחפירה, זמזום מכונת-מקדח — ממלאים את חלל הארץ: שוכרים רצפות, חופרים בורות, מעערעים יסודות. שוד ובזיה בכל פינה, عمل של שנים הולך לטמיון, ערבים שנרכשו באהבה ובמסירות נדרסים ברגל גסת. ובמסחרים יימה הלב: הנעמוד? הנשוב לאיთנו?

אבל טרם תספיק תולעת הספק להתחליל את מלאכת המרסום שלה — והתשובה באה מכל פינות היישוב: אתכם אנחנו! ועוד בהיות גיוסות הצבא בתחום גבולות המשק, התחלת העבודה שוקקת. שורות המתנדבים גדלו ועצמו מיום ליום, וכל יום, כבשוי ענף חדש, יחתם היו עדים לך. והתשובה היתה אלמת ובירור: לא תוכלו לנו!

חבר מזכירות הקיבוץ הופיע לפני השלטונות כבאיכוח היישוב, השולח עזרה ליגור. הופעלו כליהרכב שלנו, סודר שיווק כל תוכרת המשק. בוקר, בוקר היינו יוצאים לשער לקיבל את פני הבאים לעובדה.

ג'ל התנדבות עלה עם עזוב הצבא את גבולות המשק. ראיינו גם, שהעוזרת המוגשת היא ברובה לא פרי התלהבות רגעית. פעם הרצון לעוזר בכל, לא לעזוב אותנו עד בוא חברי. והמטרה היא: לשותם למשק את צורתו הקודמת.

משקי הקיבוץ המאוחד הגיעו אנסים לעזרה קבועה, ביניהם מדריכים לביה"ס שלנו, אופים, מרכזים לענפי הכרם, המספוא, הפרדס, מחסנית התבאות והבניין. באו אנשי פלחה, מספוא, משללה, גינוגני ועגלוניים. מועד הגוש של משקי הסביבה נבחר חבר מיוחד שדריכו את העוזרת ליגור: עבדתו נשאה בדיינות ובהתאמה לצרכי המשק בזמן החוא. במשך ימים מספר הרגלנו לראות: חבר שעיריה עמוקים במוסך, חבר גבעות-זיד על הטרקטור, את אנשי כפרהנעור הדתי וכפר-חסידיים כמוני המספוא שלנו, מרכו הרפת — חבר הזרע, מרכו ענף הצאן — חבר דליה, כסదרי חבילות הקש — אנשי يكنעם ושדיהיעקב, חברות קריית-עמל במשלה ובמטבח, את חברי כפריה השוע בעצי הפרי ובגן הירק. את בתיה המלאכה פתחו מדריכי ביה"ס ע"ש טיז. תוקנו עגלות שבורות, מגובים וכל כליהובודה שנשברו ביום הפעולות.

עבדו אתם פועלן גשר, שנשלחו מבית-החרושת. מאгодת בעלי-המלאכה נשלחו חייטם, פחחים. מקרית-חhips באו תופרות, גנות ומרות. ועל כלום: קבוצות הנוער, בקלות, בנאננות ובמרץ-עלומים מילאו הם את תפקידם. כ-40 נער ונערה ממושך, אהבה, שבكريית-ביאליק, ויתרו על חופשיהם ועבדו כשלושה שבועות, יודם בכל ענפי המשק החללי. נער מנשה, כ-15 במספר, היה בא יסודות לבציר. עם עזוב הצבא את גבולותינו חסתדרו במחנות קבועים: הצעפים — כ-50 איש, מתנוועת המושבים — 20 איש, המנוחות-העלולים — כ-15, הנער העובד — 40, התנוועה-המאוחדת — 30, וסמווק לכל הופיע לעזרתנו גם הנער מקבוצת פרומקה.

כל הגורמים האלה עשו לנו לצאת מן המיצר. כולם ייחדי וכל אחד לחור השתרדע למלא את שורות החברים החסרים, לבצע את העבודות העומדות על הפרק, להמשיך בכל מפעל, לתכן כל הרס ולהוציא כ"י, ככל עוד לבב פנימה נפש יהודי הומה — עוד לא אבדה תקותנו".

המרכז לפועלות העוזרת הייתה מועצת פועלי חיפה, שנעורה בהדרכה ע"י מספר חברי יגור שנתלקטו בחיפה והשתכנעו בבית החולצות.
על תפקידה של מועצת פועלי חיפה באותם הימים וגילויי אהווה וסולידריות של פועלי חיפה והסבירה כותב משה ט. ברשימתו "בחיפה בימים ההם" מיום 23.8.46:

"בבואי ביום הראשון, בשעה 7.30 לחיפה, עליית למועצה, ושם מצאתי את כל אנשי המועצה מוכנים לכל עוזרת למשק. בשעה 8.30 הגיעו החברים ס. וממנה נודע על המצב במשק. תיכף התיעצנו, מה לעשות ואיך לעוזר. בטוחים היינו כולנו, שהפעולות הצבאיות במשק תיגמרנה באותו היום, ודאגנו בו. היה לנו יgit מידי אנשים לעובדה ביגור. כל המועצה הועמדה מיד לרשותה של יגור. נשנודע הדבר בחיפה — המטה המועצה מרוב אנשים. באו פועלים ונער מכל הזרמיים והסוגים והציגו את התגייסותם למשק. מפעלי (קור) קיבלו על עצם מידי לספק 80 בעלי-מקצוע שונים, וכל אגודה ואגודה רבת ערך חלקה בעוזרת למשק.

לדאכוננו לא נתאמתה תקותנו. הצבא לא עזוב את המשק לא ביום הראשון ולא במשק כל ימי השבוע, ולא ניתנה גם באותו יום כל רשות להכנס פועלים מן החוץ

לעזרה המשק. ביום השני בבוקר הגיעו לחיפה חברי שונים, שהיו באותה שבעת מחוץ למשק, וכך ריכזו במשק היום כעשרים וכמה חברי וחברות. לרשותנו קיבלו את האולם בבית-החולצות וכן נוצרה 'גולת יגור' בחיפה.

בשורות איוב ניתכו עליינו באותו היום: 'וואצ'ר-בית במשק', אין מושגים להלוב ולהאכיל את הפרות, עינויי החברים בעתלית, שמוועה על רצונו של הצבע להוציא את כל החובבים ואת בעלי-החיים מיגור, על הרצון לפוצץ את הדריה-אכילה ועוד ועוד.

בשעה 5 אח"צ הגיע פתאום הרשין למאה פועלים, לעבודה במשק משעה 7 בוקר ועד 5 אחר"צ, בתנאי שלא יתרבו לגדיר המשק יותר ממאה מטר. כל המועצה העמלה על רגילה, כל הטלפונים הופלו. מודיעים לבתי-חירות על גויס אנסים, דורשים מכוניות וכלי- עבודה, ובשעה 6.30 כבר היה הרשימה מלאה, ורבים נשארו מkopחות ודרשו את זכותם לתור ראשון למחרת. — ביום השני אח"צ הגיעו לחיפה גם חברים מזכירות הקיבוץ, והחבר אברהם ג. העמיד את עצמו לרשות צרכי יגור כסדרן העבודה לכל המגויסים.

וכך יוסייהם, במשק כל השבוע, עסקה המועצה בניסיונות הפעלים והנעור למשק ובסידורם. ביום ג' התחלת העבודה להסתדר ביתר יעילות. הגיעו כוחות מקצועים וארגוניים למשק — והעגלת זהה. ביום זה הופתענו הפטעה נעימה: לפני ערב, לאחר גמר סידור העבודה, באו לחיפה ילדים שעוחררו מעטלית, ורחווב החלוץ היה מרוב אנשים. סיורים עלה לנו במקל, כי בית-החולצות העמיד לרשותם מקומות-ילינה מסוודים, והילדים נחו והחליפו כות, והגולה היגורית" בחיפה התרחבה.

התנדבות וההתגייסות הגדולה למשק התחלת במושאיישט, לאחר שהוסר החסגר. מאות פועלים ובני נוער ורמו ביום א' למועצה והציגו את שרוטם. כל הדרישות לבעל-ימקצוע, שבאו מצד המשק סופקו מיד. כל מפעלי "סול בונה" סיפקו את דרישותיה של המועצה גם בחומרים, גם בבעל-ימקצוע וגם בהובלות. המועצה הימה נאלצת לנחוג ביד חזקה, כדי להשתלט על הרים הכביר של המתנדבים לעבודה — פן יפלשו למשק.

אבל לא רק בענייני עבודה ואירגון ההתקנות עורה מפ"ח ליגור. הנה נודע שהצבע שבר צינור ראשי המוביל מן הבאר ומימיו אין לאדם ולא לבעל-החייםomid נשלחו חברי מקואופרטיב "חרות". והנה ידיעה על שני חברי שהובאו לביה"ח הממעלות — ומיד אצות חברות מ"א-רגון אמהות עובדות" לבקרים ולעוזד את רוחם ומטמיינן חן החברות בתפקיד זה, ואפילו לביה"ח הצבעי אצות חן, להביא הקללה לחבריהם שנלקחו טמה.

ובישיבה הראשונה שהתקיימה לאחר המצור קיבלת על עצמה המועצה את הטיפול בשיקומה של יגור. הסיסמה הייתה: "פועל היפה מקימים את הריסטותיה של יגור". ויום יום זורמים פועלים, חומרים וכלי עבודה, שהמודעה שולחת אותן, ליגור, להקים את הריסטותיה, ולא נחה המועצה עד אשר ביצעה את מלאכתה בשלמות.

נוסף על כל אלה טיפול המועצה בעניינים שונים לעזרת המשק. פועל היפה לא עסוק, כמעט, במשק תקופה זו בענייניהם הם, ועל יהיה הדבר הזה קל בעניינו! מי ימנה המעשים שעשתה מועצת פועל היפה בתקופה זו?! המועצה הוכיחה את אחראיה ואת מלוא יכולתה. מעשה הם עידוד לכל יישוב וושוב, שלא ישאר בודד במערכה — ובזה כוחנו".

סוף המצור

الחיים כאלו נכנסו למסלול קבוע. נחלש גם טרטור המכונאות. נראה פחתו תוכניות החיפורים. והנה ביום חמישי ירדת מהלומה חדשה על הציבור: הוודיעו שוב על 'וואצ'ר-בית מלא, הגבירו את השמירה מסביב לగדרות התיל וע"י הבתים. לפני חדר האוכל הופיעו המכונאות הגדולות שהסייעו לפני שבוע את חברי למעצר. היה רושם שמתכוונים שוב לפנות את המשק. הייתה החלטה נמרצת להתנגד לפני בכל האמצעים. המתיחות בשעות אלה הגיעו לשיא. אחרי זמן הסתלקו המכונאות — הוסרה הגזורת.

בסוף המצור נפל בגורל החברות לראות בדבון-לב, איך הציגו את נשק-המגן שנצבר ונשמר במוחבאי-המשק, לראווה לעיני מאות ואלפים חיילים מכל חטיבות הצבא של המורה והתיקון. איך העיקו האנגלים עתונאים מחשובי העתונים בעולם, כדי להראות להם את "кан המורדים".

יש רצון להזכיר ولو רק במשפט אחד גורמים אחרים שגילו אחריות רבה בימים קשים אלה. באופן מיוחד יש לציין את היחס החם והמסירות של הרופא והאחות היהודים בביה"ח המשלתי, לעצירים הפצועים: את אומץ לבם של כמה חברות מא.א.ע. שטיכנו את עצמן לא פעם בפועלתן כקשרות בין החולים ובין החוץ היהודי ועוד ועוד. היו לפעמים גם גילויים של יחס אנושי לנזירים מצד אנשי צבא מעתים; נפגשו

MINE DETECTORS

לעתים ברצון מצד יהודים להגיש עורה. היו חיילים וקצינים שהראו יחס אדיב. יש וניכר היה צער בפני אחדים מאנשי הצבא למראה הסבל וההתעללות. היו מקרים בהצרא כאשר החיילים הסתפקו בבדיקה שטחית בלבד והשאירו הכל על מקומו. והיתה לנו הטעינה סתם בצדדים חיים זרה להם. ואולי היה גם רצון לפיסוס בנסיננות, החזרים ונשנים מצדם, להגיש אוכל בשעות השיא של הסבל והמתיחה. אבל בדרך כלל שלט הקו הנוקשה, שהיה מלאה לפעמים בהתקפות זעם, ברצון למתוח את העצבים עד קצה הגבול. יחס זה בא לידי ביטוי קיצוני ביום השבעי והאחרון למצור, כשפתאום בוטלו כל ה"פאטים" של החברות ולא הורשה אפילו להגיש מים לעובדי השדה. והנה בשיא המתיחות הודיע הצבא על עזיבת המשק. לפני כן נתקשו החברות לחתום כי החיילים השאירו הכל בסדר.

ברם, כשהחברות יצאו מעבר לגדר וראו את סימני ההרס סרבו לחתום והצבא ויתר לבסוף. בليل שבת עם חשכה נסגר השער אחורי החיל האחرون. כאות הוקהה והערכה לעמידתה האיתנה והאמיצה של יגור, הופיעו אז בארץ — בישוב ובאזור כולם גילויים שונים של אהדה. לדוגמא מברק:

"ע"ש יגור השודדה: עוד אבנך ונבנית והיית מופת לדורות — 18 עצים ע"י בתות ח' ו' בביה"ס "لدוגמא" בתל-אביב.

עלليل-שבת זה, אחרון למצור, כותבת שולמית בראשיתה "שבועת הימים" (אוגוסט 1946):

"...מחדר מתקרבليل שבת, אנו מונים את היום השביעי למצור, ואף על פי כן תוכננת אנוועה של קבלת שבת הגיגית, בהשתתפות הילדים. הוכנו פרקי קריאת מהתנ"ך — לא פרקי איכה, אלא פרקים של תקוה: "ושבו בניהם לגבולם". עוד טרם ידעו אן, כי מפתחות השערים יהיו בעבר זה כבר בידינו והחצר שוב תהא بلا גדר-חיל ובלא צבא. מה המו הלבבות בשירת "תקוה" ו"תחזקה".
ככל לילה השקיף הכרמל בהוד הדרו כעד אילם על בניו, הנאבקים על זכותם להחיות שמות, על זכותם לחיים."

פרשת הנציגים

למחרת השבת — היום הראשון להסרת המצור — הובאו שני נציגי המשק, המוכתר והמוסיר, לבית-המשפט בחיפה, שם הוציא נגדם השופט פקודת-מעצר לאربعה-עשר יום, פקודה שהיתה מתחדשת כל שבועיים. שם הם הובילו לכלא עכו.

עורכי הדין מטעם ההגנה: לויצקי זיל, סלומון וחוטר-ישע, היו פסימאים מאד לגבי תוצאות המשפט והעונש הצפוי לשני הנציגים. הם חשו לפסק-דין של חמיש-עשרה שנה. משום כך, כנראה, המליצו עורכי הדין על קו-הגנה מותן וויר, ככלומר: המוכתר והמוסיר לא ידעו כלל על הנשך ואין להם שייכות לעניין. על ידי כך — הם סברו — אפשר יהיה לקות להקטנת העונש. נציגי יגור העצורים התנגדוuko זה. הרاي אחד מעקרונות היסוד של ההגנה היה: זכות היהודים להתוגון ולפי העקרון זה יש לנחות בבית-המשפט. הם גם דרשו שיטון להם להתוגון בהתאם לוזה. מפקדת ההגנה קיבלת העמדתם והטילה עליהם להכין את לאומי ההגנה. כעבור חודשים שוחרו יגור וגושנסקי בערבות של עשרה אלפיים לא"י כל אחד ובמשך הזמן בוטל המשפט. הסברת היתה, שאחרי החלטם השיליליים בעולם יכול לטעולי האנגלים ב"שבת השחורה" הם לא היו מעוניינים יותרagog לגור את הפרשה מחדש.

כידוע, הווערו כל עצורי יגור מכללות גלמי לעתלית בשבת לפנות-ערב, ביום הראשון למצור. הבולשת האנגלית נסחה לסתות הודאות מהעצורים ע"י מכות ועינויים. שיטות "חקירה" אלו עוררו תגובות זעם בכל מחנה העצורים בעתלית והאנגלים נאלצו לותר על נסיבות אלה.

חברות במעצר

במכלאה הקרובה למכלאת החברים נמצאו שלושים חברות מיגור. מעתלית העבירו אותן לטלפון, אם כי השלטונות הבטיחו להן שיעבירו אותן לרפיה. חברות דרשו שלא

יפריזו בינהן ובין החברים מתוך חשש של התעללות אנשי הבולשת בהן. בהגיון לטרון הון סרבו לרדת מהמכונית ונאבקו קשה עם החילאים שהורידון בכוח. כמחאה על יחס זה ועל הברוטליות של החילאים הכריוו החברות שביתת-ירעב שנמשכה ארבעה ימים (שביתת החברים ברפיה ארוכה יומיים). היא נפסקה רק אחרי באו של עו"ד סלומון כבאיכח המוסדות. בכלל היה המחנה מנוקך ונמצא בשלושה ק"מ מלטרון המרכזיות, לא היה כמעט קשר עם העצורים בלטרון. רק פעם אחת הרשו שלטונות המחנה לשתי חברות לבקר במחנה של החברים. העצורות התארגנו מיד עם בואן וניהלו אורח-חחים מסודר ובעל-תוכן. קיימו שיעורים לעברית לעולות חדשות, אשר הגיעו ארצה שבוע לפני האסרךן, אנגלית וכו'.

בספר "אפיקים" נמצא תיאו' של חבר אפיקים, שגם הוא היה בין הכלואים בעתלית וברפיה:

"...והעולם כלו — האם שביתת הרעב שלנו תועוז בתוכו את מצפונו של מישחו, האם זעה אירים איזו נימה אונשית למשמע הידייעה, שנשי יגור שבתו שלושה ימים וחצי? נשוי יגור מזכירות לוי תמונה, שלוותם לא אשכחנה. זה היה בליל שבת האחרוץ בעתלית, על יד גדר תיל שהפריד בין צריפי גברים לבני צריפי נשים. בליל שקט, לאור זורקרים שבולשים במחנה וזרקרים באופן פתאומי קרני אוור על חבורות הגברים והנשים, שישבו שני עברי הגדר ושרו בצוואא בקול דמה וערכו עונג-ישבת. שריהם, והשירה מביאה כאב עמוק ורגשות שמחה. אני חש את כאבם. אני רואה לפני את ההרס בתיותם. קולות הנשים מצד אחד והקולות של הגברים מהצד השני של התיל מתמוגים ומבייעים כאחד געוגעים עזים, גאון, תקווה ואמונה בהקמת ביתם מחדש. ואנו חשים את לב היישוב כלו הפועט אתנו והnbsp;ונשבע: אנו נבנה את יגור!".

הברחת עצורים מעטלות

כבר מיום הראשון לשחותם של העצורים בעתלית החליטו אנשי ההגנה, שיש לעשות הכל ולשחרר שלושה מעצורי יגור שנמצאו שם. על הרפקתה נועזות זאת מספר א. חוטר-ישי ע"ד ההגנה, בספרו "רק אטמול..." בין היתר:

"...אותם השלושה, נימוקים רבים היו להם עוד מקודם להימנע מלבוא ברגע אליו עט שלטונות הצבא והמשטרה. אולם עם גילוי הנشك בסליק המרכזי ביגור נעשה מצבם חמור ומסוכן יותר. יצחק פרובר, איש יגור, היה הנشك והמחסנאי של הנشك: טביעות אצבעותיו נמצאו על מרבית כלי הנשק שהוחרמו. שני האחרים, בנארדי ויישורון, קשורים היו גם הם בפעולות ההדריכה והאימוניות של ההגנה באזור משך שעשרה שנים: אף הם טיפולו לא מעט באותו נشك והשאירו עליו סימנייהם.

...בעוד הצבא ממשיך בחיפושיו אחר נשק,פתחו המשטרה והבולשת בצד המפקדים. קרטיסיות המשטרה והבולשת נפתחו מחדש לחיפושים קביעת זהותם של בעלי האצבעות. אילו רק הצליחו לוחותם וلتתפסם — חשבו לבם קציני המשטרה — היו יכולים לעזור בהם גם לגילויי מקומות-המחבוא המסתוריים. הן רב כוחם של הצבא והבולשת "לדובב" אנשי מחתרת גם אם אין רצונם בכך!"

ואכן יום אחד הובילו שלושת החברים הנ"ל ממחנה העצורים בעתלית מתוך ארגונים ריקים. הם הצליכו להגיע לחיפה בריאים ושלמים אחרי סיון רב ביותר. (שלושה מחסומים עד הכביש הראשי ומשמר חילים על יד חיפה שעצר את המכוניות ורצה לבדוק את תוכנה).

שני חברים נוספים — פ. פלד וי. סלע הוסתרו בינתיים מעל "חתימת" תקרה, שנתגלהתה

במטבח והוברחו למחرات גם הם החוצה בדומה לקודמיהם. אחרי כמה ימים הופיעה ב"על המשמר" הודעה ועיראה, כי "הנగר פנהש שטינפלד הגיע..."

ימי רפיה

לרפיה הובילו החברים דרך קילקיליה, בנישמן — דרומה עד רפיה, משך שבועות רצופות בעלי עצירה. ממנה רפיה שנבנה בשעתו ע"י "סולל בונה" בשבייל הצבא הבריטי והפרק עכשו למכלאה עצומה. היה מאוכסס עצורים מגבעת-ברנר, אפיקים, קיסרים ועוד ועוד. אליהם הצטרפו עכשו מאות החברים של יגור וביחד מנו קרוב ל-2000 איש. על הנסיעה לרפיה מספר ה' יロחם ק. ג. בראשיתו מאוגוסט 1946 :

"הדרך לרפיה ארוכה ומיגעת, מכוניות-משא חדשות, סגורות וגדורות גם בפנים. נסיעה ללא קץ, במשך שעות, ללא שתיה וחניה. בכוננה תחילתה הסיעו אותנו בככישים צדדיים, לבסוף נבעור דרך ישובים יהודיים.

בנגב — עוברים שטחים עצומים לאוישוב, עז וצמחי. רק פה ושם משתרעים מחסני צבא גדולים, מהם גם ריקים מאדם. כל אלה נבנו ע"י "סולל-בונה" בימי המלחמה. והנה עם הנצחון, זכה הנגב וזכהנו אנחנו, להכרה הדדית — אם לא ע"י התישבות ועייבוד שטחים אלה, אווי לפחות לישיבה זמנית מאחרי גדרות-תיל. ברם, תקוותנו איתנה שעוד בימינו יתנוססו על שטחים אלה ישובים יהודיים רבים, אשר ישתלבבו וייהו שרשראת אחת ממירה ועד יסיפוט. עם ערב הגענו עייפים, רעבים וצמאים לרפיה. לראשונה עברנו בדיקה רפואי-היגיינית (הגויים החפלאו על הנקיון והבריאות של העצורים היהודיים). בובאנו ל"בלוק" שהוקצת לנו קידמו אותנו אנשי גבעת-ברנר (שהקדימונו) בקבלה פנים חברית ומסרו לנו על הסדרדים והחווקים, השורדים במקום. יש לציין את הכוח הארגוני הרב של חברי הקיבוץ. אף בדבר, בהדרן תנאים מינימלים לאנשי-חברות — "הסתדרות" החיים, נבחרו ועדות שונות (בלי התפטרויות...) אורגנו חוגים רבים: לתנ"ך, עברית, אנגלית, ערבית, ידיעת-הארץ, גאוגרפיה, נגינה, שירה, ספרות, מחולות וכו'. כמו כן נערכו שיחות והרזאות על נושאים שונים. כמה חברים עסקו במלאת-יד ובmeshikim שונים."

הנכנס לבלוק כנ"ל, שאיכלס בתוכו 600 עצירים, ראה לפניו אלונקות, אלונקות למאות, צמודות כמעט אחת לשניה ועליהן מסודרות השמייכות הצבאיות ומעט הבגדים האישיים. למרות הצפיפות, הנקיון היה בגדר הנסלל. פעמיים ביום הייתה חובה להתיצב למפקה. בغالל אוניות העצורים נפקדו רק לפי מספרים. בשעה שמנעה בעבר היה צורך להכלא בצריפים, והיוiza משער הבלוק היה עלול להיראות.

המחנה התארגן מהר. נבחרו ב"כ הבלוקים, שניהלו את המומ"ם עם המפקדה וגם הדרכיו את החברים בפנים. המחנה היה נרחב, אבל חד-גוני ולא היה במתלה לתלות את העניים. הרבו אייפוא לקרוא ולטיל, אבל בלב כירสโม המחשבות והגעגועים אל הבית, שנשאר בלי העובדים, על הילדים והאשה, על הזמן העובר לבטלה. והעיקר הדרייך את המנוחה המצב של אי-זודאות, אי-הידעשה מה צפוי לך, כמה זמן אתה עלול לבודו לרייך.

פעמים היו המומנטים של בידור בחים המונוטוניים שפרקו את המתה הסמי, אבל המתמיד. רגעים כאלה היו כשביל המכולת, חבר קיבוץ בדרך כלל, הצלחה להבריח למחנה חבילת מכתבים ופתקים, מהחברות ומהילדים שבבית.

התרגשות רבה עוררה הופעתו של ד"ר ש. עוגן (אגולני) שהועבר הנה מג'למי, וחברים לא פסקו לחקרו על חיים שבילה בבית ועל מעצרו. אבל השמחה הושבתה מהר, כשהסביר למחרת הגיעה פקודה להעבירו לטרפון.

אוירה של היגיינות המכניות פגישות הבלוקים ל"תפלת" השבת ששימשה הזרמתם לפגיעה והתקופות של חברי משק אחד וממשקים שונים, ביןיהם הפרידו גדרות התיל של בלוקים שונים. משך כמה שעות הוחלפו רשיים, נמסרו הוויות, התקיימו התיעצויות, בשעה שבעל-קורא צער הנעים בקריאת פרשת השבוע. הרבה הצער, נוסף לתפקידו הדתי, מילא מבון גם שליחות ההגנה.

ערב שרישומו לא נשכח היה יום שני אחד, שנפתחה שמוועה על בואה של חנה רובינה. אוירה של ערב שבת שררה מסביב. חברי רחוצים ולבושים חולצות שבת נהרו לגדרות-התיל של המכלאות, ובאמצע, במרוחץ הצר שבין שתי מכלאות, על מעין מה קטנה, עדמה השחקנית וקראה פרקים מביאליק ומתחלים ונושאים הולמים-קרובים ברוח לנצח, למקום ולזמן. מראה המאות הרבות של בני היישוב מאחוריו גדרי התיל עורר וודאי גם בה של התרגשות והיא הופיעה או בכל יפעת כשרונה. התרגשות הייתה הדדית וחברים הביעו אהדהם והערכתם ע"י השתת צוררות מקוצי הנגב היבשים — לעברת...

שביתת הרעב

תביעת העצורים מהמפקדה הייתה לזכות אלה הרואים בעיניהם לוויכוי, ולהיפך להאשים את האחרים. בכך לאפשר אלה הגנה משפטית, ולהוציאם ממצב של מעצר אדמיניסטרטיבי. לעומת זאת נגנו השלטונות "שחתת" וקבע השחרורים הגיע ל-20 ליום ולאו דוקא כל יום. פרצה שביתה רעב, עליה אלו קוראים ברשימתו של בנימין זיגרמן ז"ל מיום 16.7.46 בין היתר:

...זה השבוע השלישי שנכלאו קרוב ל-2000 איש, ואין אומרם להם מה אשפטם. يوم יום רומים כאלו מחר יהיה שיחורו גדול, ביום יום הננו מאוכזבים. בצדור בשלת ההכרה, שאין למנווע שביתת-הרעב; הדבר היה מרגש באוויר. לא השלינו את עצמנו, לא בטהנו שזה יפתר את השאלה, אך לנו העצורים אין נشك אחר. וכשהזרה ועדת נציגינו מן הפגישה עם מפקדי-המחנה, בשעה 6 לפניות ערבית, כבר קראנו מעל פניהם את בשורת השביתה. לא היה עוד כל צורך להסביר את נחיצות השביתה לציבור הגדל והמגון הזה. והלא מגונן הוא ציבור זה: כאן נערים, ילידי הארץ, שהכשרו עצמם להתיישבות, ונערים זה אף מקרוב באו מארצאות התופת ועוד כתובתי-הקעקע בבריםם: אנשי קיבוץ מראוני העולים על הקרקע, שננות חיים בקיבוץ חרצו קמטים עמוסים בפניהם ולהלבינו את שערם. פה הנך רואה בן שנולד בקיבוץ משוחח דרך גדרה-התיל עם אביו הנמצא בחצר השניה, ופה כל פזרוי עמנו שווה אף באו — מי מיוון, מי מארצות הברית וכו' ; והנה איש "לה ספייציה", אשר לא מזמן טעם את טעם שביתת-הרעב באנייה הידועה — ואנשי עיר: פועלים, רפואיים, רופאים וסתם אורחים; מהם שנודנו באותו שבת במקורה לקיבוץ לביקור קרובים או ידידים.

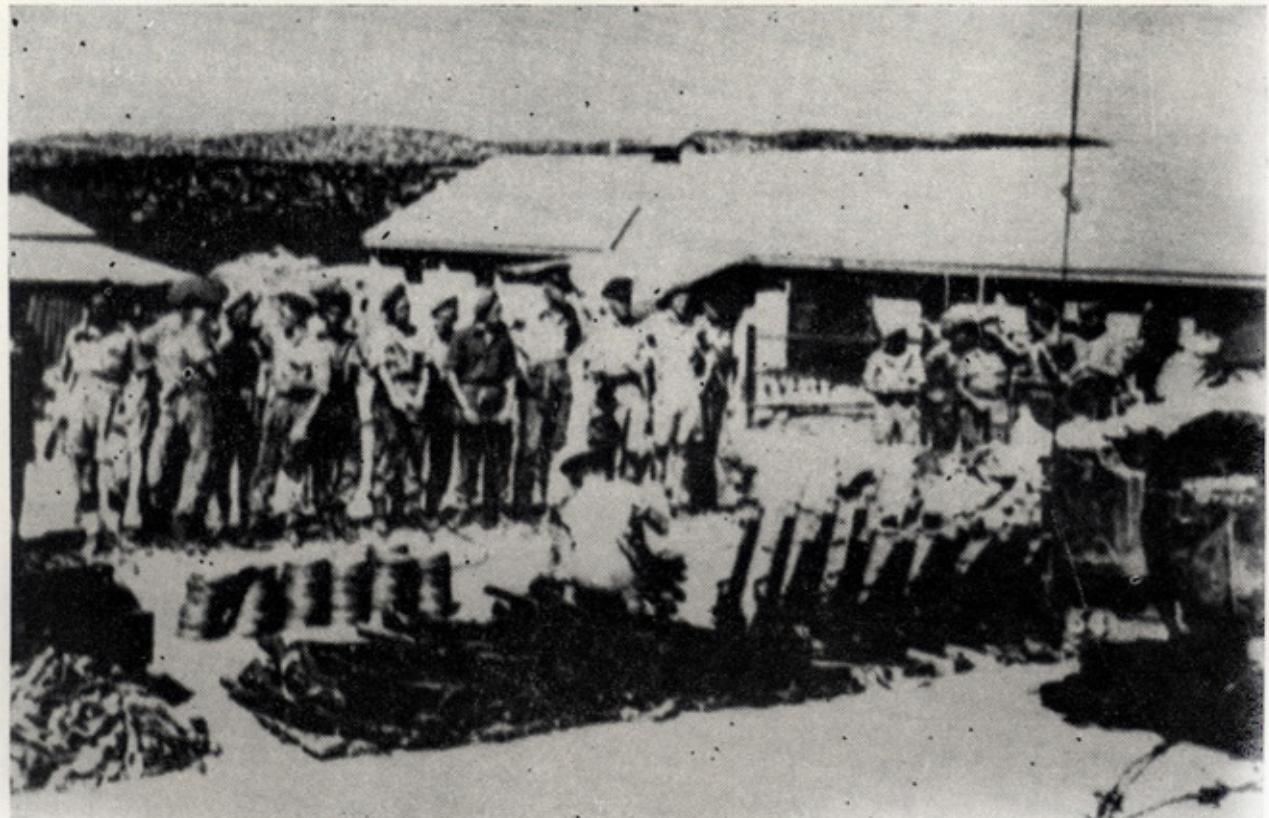
בשעה שמנעה, עת יצאו — אחורי המפקד הרגיל — מכל ה-"בלוקים" הפוזרים על שטח נרחב, בקעה מפני קרוב ל-2000 יהודים שירה אדרית של "התקווה", וכי יודע אם מדובר-חול שומם זה שמע אייפעם את שיר תקوت עם ישראל מאוז יציאת מצרים. אדרמת מולדת זו, שוה אלףים שנה לא דרכה עלייה רגלה העם ושמילוני יהודים, הנתקים עדין במחנות-פליטים, יכולים לחוננה ולהפרותה, במקום שיתנוונו בחסדי מדינות, המקימות אותם במחנות-פליטים וגיטאות אלה. ותווך שירות "התקווה" שואל הלב: החלום הוא כל זה או סיטוט — ואולי סימן לנו זה דורות על דורות ?!

נודע כי הגעה משלחת ממוסדות היישוב. הציבור הבין את סיבת בואה. ואכן תבעה המשלחת להפסיק את השביתה. למורת רוחם החליטו השובטים לקבל את מרות המוסדות והפסיקו אחרי יומיים את שביתה הרעב.

השיחזור

הייתה רוח אחרת במחנה וגברת האמונה, כי יזרו קצב השחרורים. ואכן, אחרי זמן קצר, הופיעו רשיונות העצירים העומדים להשתחרר. לפני עזבו את המחנה סומן כל עציר במספר וצולם כשהמספר בחזיותו, למגינתם לבם של הבולשת האנגלית ויתר משרות בוין, לא הצלicho לנצל עוד את התיקים האלה.

קבוצת המשוחררים הראשונה אחראי שביתת הרעב מנתה כ-60 איש, אולם לרוע מוללה נקלעה לתל אביב בערב הראשון של המצור, בן ארבעת הימים, על העיר. בתחנה המרכזית

תערוכת ה„שלאל“

נתקבלו ע"י ב"כ עיריית תל אביב, שדאגו לציד את המשוחררים, שהגיעו בלי תעודות זהויות ובלאי פרוטה לפורתה — בתעודה מתאימה ובכסף-כיס. יש מי שפנה לקרוביים, ואחרים נהנו מהכנסת אורחים לבבית של תושבי תל אביב. בתל אביב עמדו שוב החברים, יחד עם כל חברי, בניסיון של אי-זהדות.

וזם השחרורים התמיד מאו ובמשך אוגוסט שוחררו כמעט כל החברים. בודדים נשארו במעט זמן יותר ממושך.

חברים למדו לקח רב מהניסיונו שעמדו בו. גבר רגש האחוות בין חברי למעצר, ומה רבתה ההתרגשות של החברים החזירים, בראשיהם הבית עומד על תלו וחדר האוכל המשופץ מבrik בנקionario. פה ושם פערו לעיים פתחי ה„סליקים“ וכשה חבל היה על הנשך היקר שנשדד.

הנה כי כן תמה פרשת "השבת השחורה". חזרו העצורים מעכו לטרון ורפייה. לאט לאט נכנסו החיים למסלולם הרגיל, אבל רישומה של השבת השחורה לא פג במשמעותה הרבה שנים. והיה אם ישאל השואל: מה היה הבן מזועע בכל הפרשה הזאת — התשובה, דומה, יכולה להיות רק אחת: בכדי הילדים הגאולים בזמן המצור על חדרה-האוכל. ילדים שהצטלו לנצח חיים מהתופת הנאצית והגיעו ארץ סמוך לאotta שבת שחורה. המאבק של אנשי יגור וכל היישוב היה על זכותו של עם נרדף ומעוננה להיות וליצור במולדתו, וגם למען מנוע בכדי כוח מילדי ישראל.

א. רכבי